

ПАСПОРТ

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Наказ Головного управління  
Держпродспоживслужби  
в Івано-Франківській області  
від 18.07.2024 року № 414

1. Іншітатор розроблення Програми: Управління фітосанітарної безпеки  
Совісного управління Держпродспоживслужби в Івано-Франківській  
області.

2. Розробник Програми: Управління фітосанітарної безпеки Головного  
управління Держпродспоживслужби в Івано-Франківській області.

3. Термін ре **РЕГІОНАЛЬНА ПРОГРАМА**

4. Учасники Програми: Управління фітосанітарної безпеки Головного  
управління Держпродспоживслужби в Івано-Франківській області, ДУ  
«Івано-Франківська обласна фітосанітарна станція», суб'єкти  
населення, фермери, агропідприємства, агрокомпанії,  
підприємства з виробництва продукції рослинництва.

5. Організаційний обсяг фінансування Програми (тис. грн):  
потребує.

6. Очікувані результати виконання Програми: забезпечення реалізації  
державної політики у сферах насінництва та захисту рослин;  
зменшення втрат врожаю згідно з сажковими хворобами шляхом  
застосування комплексу ефективних технологій та методів боротьби;  
сприяння розвитку ринку насіння, що виробляється українськими  
суб'єктами насінництва.

7. Термін проведення звітності: дані про між виконання Програми  
подаються щорічно до 15 числа останнього місяця року, відповідно до  
поставлених мети та завдань.

## ПАСПОРТ

### Регіональної Програми боротьби з сажковими хворобами зернових колосових культур в Івано-Франківській області на 2024-2028 роки

- 1. Ініціатор розроблення Програми:** Управління фітосанітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Івано-Франківській області.
- 2. Розробник Програми:** Управління фітосанітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Івано-Франківській області.
- 3. Термін реалізації Програми:** протягом 2024-2028 років.
- 4. Учасники Програми:** Управління фітосанітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Івано-Франківській області, ДУ «Івано-Франківська обласна фітосанітарна лабораторія», суб'єкти насінництва, сільськогосподарські підприємства всіх форм власності, фермерські господарства, орендарі, офіційні дистриб'ютори компаній, пов'язаних з виробництвом насіння.
- 5. Орієнтований обсяг фінансування Програми (тис. грн):** не потребує.
- 6. Очікувані результати виконання Програми:** забезпечення реалізації державної політики у сферах насінництва та захисту рослин; зменшення недобору врожаю від сажкових хвороб шляхом застосування комплексу ефективних технологій та методів боротьби, сприяння розвитку ринку насіння, що виробляється українськими суб'єктами насінництва.
- 7. Термін проведення звітності:** звіт про хід виконання Програми подається щорічно до 15 числа останнього місяця року, відповідно до поставлених мети та завдань.

## 1. Обґрунтування Програми

Агропромисловий комплекс є важливою стратегічною галуззю економіки області, який забезпечує продовольчу безпеку регіону та зайнятість сільського населення. Земельний фонд області складає 1392,7 тис. га, з них: 630,5 тис. га займають сільськогосподарські угіддя, у тому числі 397,2 тис. га – рілля. У структурі посівних площ 40 % займають зернові колосові культури.

Найважливішою зерновою культурою України є пшениця, що займає перше місце за посівними площами та є головною продовольчою культурою країни.

Безпосередньо за рахунок продуктів переробки зерна (хліб, борошно, крупа) забезпечується близько 40% загальної калорійності харчування, майже 50% потреби в білках, 60% потреби у вуглеводах.

Зерно служить сировиною для деяких галузей харчової, комбікормової, хімічної, текстильної промисловості і є джерелом кормів для худоби і птиці. Зерно добре зберігається, а тому особливо придатне для створення державних резервів продовольства та кормів. Воно легко перевозиться на великі відстані, в зв'язку з чим широко використовується в якості привізного корму на птахофабриках і в тваринницьких комплексах.

Завдяки високому рівню механізації і низьким витратам живої праці виробництво зерна пшениці менше залежить від наявності трудових ресурсів, чим вигідно відрізняється від просапних культур.

Пшениця добре поєднується в сівозмінах з більшістю інших культур, а побічна продукція (солома) широко використовується як корм, підстилка і важливе джерело гумусу.

Серед багатьох чинників, що негативно впливають на реалізацію генетичного потенціалу врожайності пшениці, істотну роль відіграють хвороби, спричинені сажковими грибами. З літературних джерел відомо, що сажкові гриби налічують близько 1200 видів. Усі вони є паразитами квіткових рослин і уражують понад 4000 видів із 83 родин. Симптоми ураження рослин ними доволі різні.

Сажкові хвороби несуть подвійну шкоду агровиробникам: вони не лише скорочують густоту посівів пшениці, а й замість зерна у колосі дають утворену спорову масу. Серед видового складу сажкових хвороб, що присутні в Україні, відмічені такі як: тверда, летуча, стеблова та карликова сажки. Уражені проростки пшениці озимої уповільнюють свій ріст і розвиток, частина їх гине, внаслідок чого знижуються схожість і густота посівів. Приховані недобори врожаю через тверду сажку зумовлені тим, що маса наземної частини в рослин, які одужали від хвороб, зменшується на 30–40%, відповідно довжина стебла й колоса втрачає 15–20% порівняно з неінфікованими рослинами; у колосі на 10–15% формується менше зернин,

зменшується маса 1000 зернин. Приховані недобори врожаю іноді вдвічі-вчетверо перевершують відкриті втрати в результаті утворення чорної спорової маси замість зерна в колосі уражених рослин. За сильного ураження недобір урожаю може становити понад 15–20%. Крім того, встановлено, що при тривалому згодюванні тваринам ячменю з домішкою теліоспор твердої сажки у корів спостерігається порушення серцевої діяльності, зменшення надоїв молока, а серед овець – навіть смертність.

За розвитку стеблової сажки хворі рослини дають уп'ятеро менший урожай маси, зменшується продуктивна кущистість. Недобір урожаю зерна в польових умовах відповідає відсотку уражених рослин.

Карликова сажка - шкідливіша за тверду. Уражені посіви майже не формують урожай.

Летюча сажка дуже шкідлива. Уражені рослини не плодоносять. Маса надземної частини хворої рослини на 30-40% менша, ніж здорової. Існує прихований недобір урожаю. Деякі рослини видужують, але якість і величина урожаю знижується.

Враховуючи те, що наявність на посівах пшениці сажкових захворювань не залежить від природно-кліматичних умов внаслідок біологічних особливостей збудників, боротьба з цими небезпечними хворобами потребує особливої уваги та спеціальних заходів (додаток 1).

## 2. Мета та завдання Програми

Основною метою Програми є впровадження комплексу ефективних заходів по виявленню та боротьбі з сажковими хворобами зернових колосових культур, що спричиняють недобір врожаю культури та погіршують його якість. Програма може використовуватись суб'єктами усіх форм власності і господарювання у тому числі у сфері насінництва, які займаються виробництвом, заготівлею, обробкою, розмноженням, зберіганням, реалізацією і використанням насіння на території Івано-Франківської області.

### Основними завданнями Програми є:

- привернути увагу сільськогосподарських виробників до проблем, пов'язаних з зараженістю посівів пшениці сажковими захворюваннями;
- забезпечити виконання та проведення заходів проти сажкових хвороб зернових культур підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, діяльність яких пов'язана з виробництвом, ввезенням, вивезенням, перевезенням, переробкою, зберіганням, реалізацією та використанням об'єкту регулювання;
- проведення роз'яснювальної роботи серед суб'єктів господарювання щодо методів обстежень на виявлення сажкових хвороб зернових культур та шляхів боротьби з ними;

- привернути увагу керівників сільськогосподарських підприємств та фізичних осіб на необхідність використання для сівби сертифікованого насіння.

### **3. Шляхи та заходи розв'язання проблеми**

Запорукою належної реалізації Програми є організація ефективної роботи та узгодженість дій виконавців.

Механізм реалізації програми передбачає контроль за використанням для сівби лише протруєного насіння, обов'язковий лабораторний контроль якості насінневого матеріалу як власного виробництва, так і придбаного у інших виробників, в акредитованій уповноваженій лабораторії, моніторинг посівів в процесі вегетації, подальший контроль за процедурою зберігання отриманого урожаю.

Проведення фітосанітарного моніторингу передбачає огляд посівів у динаміці, відбір зразків рослинного матеріалу відповідно до особливостей шкідливих організмів, аналіз матеріалу в лабораторних умовах з використанням сучасних методик.

Ефективними заходами в обмеженні шкідливості сажкових хвороб зернових колосових культур є висока культура землеробства, одночасне застосування усіх заходів по захисту рослин та насамперед протруювання насіння з урахуванням знищення сажкових хвороб. При цьому слід звернути увагу на:

#### **Агротехнічні заходи боротьби**

1. Посів стійких сортів.
2. Якісний післязбиральний і основний обробіток ґрунту, що забезпечить своєчасне знищення падалиці, рослинних решток й бур'янів.
3. Дотримання сівозміни.
4. Дотримання просторової ізоляції не менш 0,5 км.
5. Збалансоване внесення органічних і мінеральних добрив.
6. Ретельне очищення посівного матеріалу.
7. Використання насіння, якість якого підтверджена відповідними документами.
8. Знезараження тари, сівалок та іншого інвентаря.
9. Дотримання технології вирощування культури.

## Хімічні заходи боротьби

З метою визначення протруйника насіннєвий матеріал повинен пройти лабораторну експертизу на визначення патогенів. Протруювання забезпечує знезараження від патогенів, які зберігаються у насінні так на його поверхні, захищає культуру від ураження хворобами як в осінні, так і у ранньовесняні фази її росту, забезпечує менше ураження рослин у пізніші фази.

Більшість сучасних триазолових протруйників досить ефективно контролюють сажкові хвороби. Якщо діюча речовина має високу системну дію, то вона дуже швидко проникає у середину насіння, потім у проросток та досить швидко розкладається. Цього достатньо щоб знищити збудників хвороб всередині рослини (летюча сажка) та на поверхні насіння (тверда сажка). Проводити протруювання можливо як завчасно (за 2-3 тижні), так і безпосередньо перед сівбою в залежності від виявленого патогену. Системні протруйники необхідно використовувати за день, або в день сівби.

Для протруювання насіння необхідно підбирати препарати з відповідним спектром дії згідно з рекомендованими «Переліком пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні». Щоб не знизити ефективність дії препарату, необхідно дотримуватись норм використання, рекомендованих саме для цієї культури (додаток 2).

## 4. Очікувані результати виконання Програми

В результаті реалізації Програми очікується:

- посилення контролю сільгосптоваровиробниками за якістю насіннєвого матеріалу, який висівається;
- обґрунтоване та ефективне використання протруйників та інших засобів захисту рослин;
- постійний контроль за посівами в процесі вегетації;
- значне зменшення пестицидного навантаження на оточуюче природне середовище;
- загальне покращення фітосанітарного стану регіону в результаті локалізації вогнищ шкочочинних організмів, в т.ч. карантинних;
- підвищення обізнаності аграріїв щодо впровадження інноваційних технологій вирощування, захисту та зберігання зернових культур;
- значне зменшення втрат врожаю через вплив шкочочинних мікроорганізмів, і як наслідок зменшення фінансових втрат для аграріїв;
- забезпечення агропродовольчого ринку якісним та безпечним продовольчим та фуражним зерном;
- підвищення експортного потенціалу Івано-Франківської області.

Додаток 1

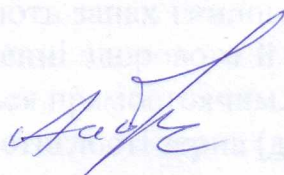
до Програми боротьби з сажкою на зернових зернових колосистих  
Івано-Франківській області на 2024-2025 роки

Начальник Головного управління  
Держпродспоживслужби  
в Івано-Франківській області



Роман ГУРСЬКИЙ

Начальник управління  
фітосанітарної безпеки  
Головного управління  
Держпродспоживслужби  
в Івано-Франківській області



Іван АНДРУСИШИН

В. о. директора  
ДУ «Івано-Франківська обласна  
фітосанітарна лабораторія



Оксана САЛЕЙ

